

U nošnji kao da si izravno povezan s precima

Moram priznati da se čovjek oznoji dok ih obuče, ali kako je riječ o prirodnim materijalima, lijepo ih je nositi i ljeti i zimi. Meni u svakom slučaju odijevanje narodne nošnje nije teret. Kada je obučen, osjećam se posebno i jako ponosno, kao da sam izravno povezana sa svojim precima, kaže Nevja Kožljan, aktivna članica KUD-a »Barban«, vrsna kantadurka i plesačica, koja se bavi očuvanjem narodnih nošnji Barbanštine

**Piše Barbara BAN
Snimio Dejan ŠTIFANIĆ**

Barbanke se prije stotinu i više godina po načinu odijevanja nisu puno razlikovale od žena diljem ruralne Istre. Međutim, svojom bi opravom odmah dale do znanja jesu li djevojke ili udane žene. Njihova odjeća, usprkos jednostavnosti, pokazivala je i koliko žena može imati godina, te je li udovica. A sve su to odavale boje obruba na smeđim ženskim narodnim nošnjama - modrnama. Hoćemo li danas na smotrama folkloru znati prepoznati koja se oprava nosila u koje vrijeme, koja je bila svečana, koja ljetna, a koja zimska? Laicima će to biti teško. Ali zato su tu pravi znalci i entuzijasti poput Nevije Kožljan iz malog sela Golešova nedaleko od Barbana. Riječ je o vrlo aktivnoj članici Kulturno-umjetničkog društva »Barban« koja je vrsna kantadurka i plesačica, a bavi se i istraživanjem običaja barbanskog kraja te očuvanjem narodnih nošnji. Ona je prava sugovornica kada je u pitanju istarska narodna nošnja jer gotovo svaki razgovor s ovom odgojiteljicom iz dječjeg vrtića u Sutivancu završi na toj temi. Kaže da je ljubav prema folkloru, kako to i inače biva, naslijedila od obitelji - i majka i otac bili su pravi zaljubljenici u folklor i vrsni kantaduri.

Zanimljivo je da se Nevja KUD-u »Barban« priključila tek nakon udaje koja ju je u okolici Barbana dovela iz obližnjih Kužinići nedaleko od Divšići, u dobi kada uobičajeno većina djevojaka napušta folklorna društva. Od samih početaka aktivna je članica i tajnica, zaslužna i za većinu tekstova o njihovom radu, narodnim običajima i nošnjama ovog kraja koji se mogu naći u velikoj monografiji barbanskog KUD-a nedavno objavljenoj u povodu 30. godina njegova djelovanja. Tako je njezina ljubav prema tradiciji rodnog kraja ostala zabilježena i za nove naraštaje.

Prijelazna ženska nošnja

- Većina nošnji u našem KUD-u originalna je i stara više od stotinu godina. Riječ je o opravama iz 19. i s početka 20. stoljeća. Izvorne su, iz ovog kraja, jer su odmah po osnutku članovi KUD-a prikupljali nošnje po selima Barbanštine. Ljudi su ih davali bez ikakve naknade, samo da se zaštite i očuvaju od propadanja. Posljednje originalne nošnje kupili smo prije nekoliko godina u Boškarima. Tad smo fundus nošnji obogatili za četiri modrne, tri košulje, dvije čerme i dva para čarapa.

Danas je prava rijetkost naći takve oprave, pa nas je razveselilo što smo i ove uopće uspjeli nabaviti. Ljudi ih, nažalost, nisu sačuvali, a takav je slučaj bio i u mojoj obitelji. Moja pokojna baba nosila je modrnu do 30-ih godina prošlog stoljeća, a kasnije ju je moja mama raskrojila i od nje sašila bisage. Inače, moram spomenuti da je moja baba, kao i većina starijih žena, još dugo, skoro do 70-ih godina prošlog stoljeća, nosila takozvanu prijelaznu nošnju, odnosno haljine od novih materijala koje su bile krojene po uzoru na modrnu. Danas su mi u nasljedstvu ostale stare bičve koje ljubomorno čuvam. Svoj entuzijizam i ljubav prema tim starinama i našim korijenima pokušavam usaditi svojoj kćerki i mislim da sam u tome već uspjela, veli Nevja.

Barbanski KUD posjeduje 17 modrni, a četiri su u privatnom vlasništvu članica društva. Muških nošnji je nešto manje, 11, s time da su tri nove košulje sašivene po uzoru na stare. I sama Nevja već godinama

izrađuje nove dijelove nošnji po uzoru na one stare, ali i popravlja originalne.

- Nošnjama sam se počela baviti 1988. kada sam se naprosto zaljubila u njih. Te smo godine bili na Međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu, gdje sam upoznala etnologinju Jelku Radauš Ribarić koja se bavila istarskim narodnim nošnjama. Kako sam već prije popravljala i mijenjala čipke na rukavima košulja i facolima, dala mi je savjete kako da popravljam odjeću da bi izgledala autentično. Bio mi je to pravi poticaj da izradim svoj prvi facol i košulju i odonda sam potpuno preuzela brigu o toj odjeći u našem društvu, prisjeća se Nevia.

Modrne na skas i klinarice

Iako nije stručnjakinja za narodne nošnje, uzela je knjige u ruke i naučila sve o njima. Stoga svim mladim članovima svake godine održi posebno predavanje o načinu nošenja, čuvanja i održavanja oprave te o njezinim dijelovima. Kaže da su se na Barbanštini nosile dvije vrste modrne - ona na skas i klinarica.

- Modrne na skas su se puno nosile u donjem dijelu Istre, odnosno od Barbana prema Puli. Klinarice su pak puno starije i nosile su se u većem dijelu Istre. Naš je kraj bio na nekoj vrsti granice pa ne čudi što smo na terenu našli obje vrste, priča Nevia.

Objašnjava da je kod modrne na skas gornji dio usko skrojen uz tijelo i s rukavima koji se nose i prekriveni na leđima. Rezane su u struku i donji im je dio širok. Klinarice su izrađene od takozvanog sukna na klinove koji su međusobno spojeni, a na sredini leđa našiven je umetak - žabica. Barbanska je specifičnost da su ispred spojene od struka do dna. Mogu biti s rukavima i bez njih, a od modrne na skas se razlikuju i po tome što imaju veće falde.

Obje su vrste haljina bogato ukrašene vezom oko vrata i oko rukava, a vežu se pojasom, takozvanom kanicom. Kako su rađene od povaljanog sukna od vune, ispod njih se nosila bogato ukrašena košulja od pamuka i lana, na kojoj do izražaja najviše dolazi vez oko vrata i na prsima te na rukavima na kojima su dugmići izrađeni od konca. Preko modrne za hladnija vremena nosila se i čerma, vrsta ženskog kaputa bez rukava.

Na glavi je bio nezaobilazni bijeli facol, koji je u svakom kutu imao cotu, što se nakon pranja znala i češljati kako bi lijepo pristajala uz pletenu frizuru. Marama je, naravno, bila dekorirana čipkom koja se morala vidjeti kada bi se stavila na glavu. Takva marama zahtijevala je i posebnu frizuru. Plele bi se dvije pletenice ispod uha koje bi se onda ovile oko glave. Na nogama bičve, ljeti od pamučnog konca, zimi od vune. I crni pastoli na tak. Zimi i u koroti žene su nosile koret, odnosno veliki šal od smeđe vune, sa svjetlijim i tamnijim prugama.

Crni pastoli, platnene covate i drivenjaci

- Kada odijevamo nošnje za nastup mnogi nas pitaju nije li nam u njima vruće i nije li ih komplicirano obući. Moram priznati da se čovjek oznoji dok ih obuče, ali kako je riječ o prirodnim materijalima, lijepo ih je nositi i ljeti i zimi. Meni u svakom slučaju odijevanje narodne nošnje nije teret. Kada je obučen, osjećam se posebno i jako ponosno, kao da sam izravno povezana sa svojim precima, kaže Nevia.

Muškarci su pak prije napustili tradicionalni način odijevanja zbog povezanosti s gradom, dok su žene bile prvenstveno domaćice, navodi dalje naša sugovornica. Muški su nekad nosili krožat od smeđeg stupanog sukna, bijelu košulju i bijele hlače, odnosno braveke. Nosila se i kamižola, prsluk do koljena, jakne s dugim rukavima od stupanog sukna s dva džepa te kapot s kapučon. Na glavi klobuk bez oboda, a na nogama crne cipele na vezanje. Znali su oni nositi i covate od platna ili pak drivenjake, drvene cipele koje su im služile kada su odlazili u štalu. Iako danas na smotrama folkloru često vidimo dječake u kompletnim narodnim nošnjama, oni su nekad do svoje desete godine nosili samo košuljice.

Čišćenje i održavanje ove odjeće također zahtijeva posebnu brigu i znanje. Košulje i facoli se peru, dok se odjevni predmeti tkani od grubog sukna zrače.

- Ovako stare nošnje najbolje je zračiti za oblačna vremena jer izravna izloženost suncu može naštetiti tkanini. Moram priznati da održavanju nošnji najviše pomaže upravo njihovo nošenje. Nekad se međutim sve pralo. Doduše košulje, facoli i čarape češće, a odjeća od sukna rjeđe, odnosno nakon mijenjanja zimske i ljetne garderobe i nakon većih poslova u kampanji kad bi se jače zaprljala, ističe Nevia, podsjećajući nas na danas romantičan prizor, a nekad prilično težak posao - pranje bijelog rublja u lušiji.

Pranje bijelog rublja u lušiji

Sva bi se bijela roba najprije namočila u hladnoj vodi te onda složila u drvene čabre koji su na dnu imali čepove za ispuštanje vode. Na vrh robe bi se stavljalo veće platno i po njemu posuo pepeo, a onda preko svega kipuća voda. Voda se nije bacala, jer nje nikad nije bilo dosta, pa je poslužila za pranje tamne

odjeće. Bijela bi se prala na dasci, a veće bi stvari ožimale i po dvije žene zajedno. A nakon sušenja i peglanja među lavandu u kasele – velike drvene sanduke za držanje odjeće.

Naši stari možda nisu puno kombinirali vrste krojeva i boja, ali odjeći za posebne prilike poklanjali su puno pažnje. Svakodnevna nošnja je tek po bogatstvu veza ili po pastolima dala naslutiti koja je obitelj u selu bogatija. Razlikovale su se modrne na radost i žalost, one koje nose neudane i udane žene te starije gospođe. Takav im je status pokazivao obrub - pano na haljinama i kanica.

Na kanicama na radost prevladava je crvena, žuta i narančasta boja vune, dok na kanicama na žalost i onima koje su nosile starije žene pak ljubičasta, plava i zelena boja s uzorcima usporednih linija, rombova i slično. Neudana djevojka se raspoznavala po živom crvenom panu ili kombinaciji crvene, plave i zelene boje, udana po zelenim i plavim obrubima, a starija gospođa po tamnoplavoj boji pana. Crni se pano stavljao u koroti i najčešće iz takve crnine žene nisu izlazile do kraja svog života.

Vjenčanica s velom ili krunom

Crvena boja pana modrne specifična je i za vjenčanicu. Kako saznajemo od naše sugovornice, u barbanskom je kraju bio običaj da mlada nosi smeđu opravu koja je bila izvezena, rikamana, crvenim i žutim koncem te je imala cotu na struku i rubovima rukava. Na glavu dolazi specifičan veo, koji nazivaju velo ili kruna, ispleten od cvijeća i šarenih traka, koji je svaka mlada dodavala pri udaji. Danas takav originalan veo možemo vidjeti u crkvi sv. Marije Magdalene u Mutvoranu, a KUD posjeduje njegovu repliku.

